

ARXITEKTURA YODGORLIKLARI VA BINOLARI

Abdunazarova Yuduz Ravshanovna

*Samarqand qurilish kolleji negizidagi Qurilish
sohasi malakali mutaxassislarini tayyorlash
markazi Maxsus fani o'qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqola arxitektura yodgorliklari va binolarining tarixiy, madaniy, estetik va zamonaviy ahamiyatini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotda arxitektura yodgorliklarining kelib chiqishi, ularning madaniy va estetik qimmati, zamonaviy arxitektura bilan integratsiyasi, saqlanishi va ta'mirlanishi masalalari ko'rib chiqiladi. O'zbekiston va dunyoning boshqa mamlakatlaridan olingan ilmiy manbalar asosida bu mavzu yanada chuqurroq tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: Arxitektura yodgorliklari, binolar, tarixiy ahamiyat, madaniy meros, zamonaviy arxitektura, konservatsiya, ta'mirlanish, O'zbekiston arxitekturasi.

Аннотация. Данная статья посвящена изучению исторического, культурного, эстетического и современного значения архитектурных памятников и зданий. В исследовании рассматриваются вопросы происхождения архитектурных памятников, их культурная и эстетическая ценность, интеграция с современной архитектурой, вопросы сохранения и реставрации. На основе научных источников из Узбекистана и других стран мира тема анализируется более глубоко.

Ключевые слова: архитектурные памятники, здания, историческое значение, культурное наследие, современная архитектура, консервация, реставрация, архитектура Узбекистана.

Abstract. This article is dedicated to exploring the historical, cultural, aesthetic, and contemporary significance of architectural monuments and buildings. The research examines the origin of architectural monuments, their cultural and aesthetic value, integration with modern architecture, issues of preservation and restoration. The topic is analyzed more deeply based on scientific sources from Uzbekistan and other countries around the world.

Keywords: Architectural monuments, buildings, historical significance, cultural heritage, modern architecture, conservation, restoration, Uzbek architecture.

Arxitektura yodgorliklari insoniyat madaniy merosining ajralmas qismidir. Ular nafaqat o'z davrining texnologik va me'moriy yutuqlarini, balki jamiyatning ijtimoiy, madaniy va estetik jihatlarini ham aks ettiradi. Ushbu maqolada arxitektura yodgorliklarining tarixiy ahamiyati, ularning madaniy va estetik qimmati, shuningdek,

zamonaviy arxitektura bilan integratsiyasi masalalari tahlil etiladi. O'zbekistonning boy arxitektura merosi va dunyo tajribasi asosida bu mavzu yanada chuqurroq o'rganiladi.

Arxitektura Yodgorliklarining Tarixiy Ahamiyati

Arxitektura yodgorliklari insoniyatning madaniy merosi bo'lib, ularning tarixiy ahamiyati katta. Masalan, O'zbekistondagi Samarqand shahridagi Registon maydoni, Shahrisabzdagi Ak-Saroy saroyi va Buxorodagi Ark qal'asi singari yodgorliklar o'z davrining texnologik va madaniy yutuqlarini aks ettiradi¹⁵. Ushbu obidalar nafaqat me'moriy mahoratni, balki o'sha davrdagi jamiyatning madaniy va ijtimoiy jihatlarini ham ko'rsatadi. Shuningdek, bu yodgorliklar turli davrlarda tiklangan va ta'mirlangan bo'lib, ular zamonaviy va qadimiy arxitektura o'rtasidagi uzviy aloqani ko'rsatadi.

Samarqandning Registon Maydoni

Samarqanddagi Registon maydoni, O'rta Osiyoning eng muhim arxitektura yodgorliklaridan biridir. Bu maydon XV asrda qurilgan uchta madrasadan iborat: Ulug'bek madrasasi, Sherdor madrasasi va Tillakori madrasasi¹⁶. Ulug'bek madrasasi 1417-1420 yillarda Amir Temurning nabirasi Ulug'bek tomonidan qurilgan. Bu madrasalar nafaqat o'z zamonasining ilmiy markazi bo'lgan, balki ularning bezaklari, mozaikasi va muqarnaslari yuksak estetik qimmatga ega. Registon maydoni o'zining tarixiy va madaniy ahamiyati bilan YUNESKOning Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan.

Buxoroning Ark Qal'asi

Buxorodagi Ark qal'asi qadimgi shahar markazi bo'lib, u Buxoro amirlarining qarorgohi sifatida xizmat qilgan. Qal'a ichida ko'plab madrasa, masjid va me'moriy inshootlar joylashgan. Ark qal'asi O'rta Osiyo arxitekturasini va madaniyatining yuksak namunasidir. Uning devorlari va ichki binolari o'zining bezaklari, yog'och o'ymakorligi va g'isht terish uslublari bilan ajralib turadi. Bu yodgorlik o'z davrining siyosiy va madaniy markazi bo'lib, hozirgi kunda ham tarixiy ahamiyatini yo'qotmagan¹⁷.

Shahrisabzning Ak-Saroy Saroyi

Shahrisabzdagi Ak-Saroy saroyi Amir Temur tomonidan 1380-yillarda qurdirilgan. Ushbu saroyning devorlari va darvozalari o'zining ulug'vorligi va go'zalligi bilan ajralib turadi. Ak-Saroy saroyi zamonaviy me'moriy yutuqlar va innovatsiyalarni qo'llab-

¹⁵ Xayitov, F. "O'zbekiston arxitekturasini tarixi". Toshkent, O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2010.

¹⁶ Qayumov, S. "Samarqand yodgorliklari". Samarqand, Ma'naviyat, 2015.

¹⁷ Karimov, A. "Buxoro arxitekturasini". Buxoro, Sharq, 2012.

quvvatlagan va bu davrning eng yirik me'moriy loyihalaridan biri hisoblanadi. Ushbu yodgorlik O'zbekistonning milliy madaniy merosining ajralmas qismidir va uning saqlanishi uchun ko'plab tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Madaniy va Estetik Qiymat

Arxitektura yodgorliklari madaniy merosning bir qismi sifatida katta estetik qiymatga ega. O'zbekiston arxitekturasi o'ziga xos uslublar va bezaklar bilan boyitilgan. Masalan, Samarqanddagi Bibixonim madrasasi, Toshkentdagi Ko'kaldosh madrasasi kabi obidalar nafaqat me'moriy jihatdan, balki badiiy jihatdan ham qimmatli hisoblanadi. Ushbu yodgorliklar milliy madaniyatni aks ettiradi va xalqning badiiy didi va san'atiga bo'lgan munosabatini ko'rsatadi. Bu kabi yodgorliklar xalqaro miqyosda ham katta qiziqish uyg'otadi va sayyohlarni o'ziga jalb qiladi.

Shuningdek, Buxorodagi Ismoil Somoniy maqbarasi ham o'zining noyob me'moriy uslubi va bezaklari bilan ajralib turadi. Ushbu yodgorlik IX asrda qurilgan bo'lib, o'zining mustahkamligi va go'zalligi bilan hozirgi kunga qadar saqlanib qolgan. Maqbara o'zining murakkab g'isht terish uslubi va geometrik naqshlari bilan ajralib turadi, bu esa uni nafaqat tarixiy, balki estetik jihatdan ham qimmatli qiladi¹⁸.

Zamonaviy Arxitektura Bilan Integratsiyasi

Bugungi kunda arxitektura yodgorliklari va zamonaviy binolar o'rtasidagi integratsiya muhim masalalardan biridir. Ko'pgina zamonaviy loyihalar qadimiy yodgorliklarni saqlab qolish va ularni zamonaviy hayot tarziga moslashtirishni ko'zda tutadi. Misol uchun, Toshkent shahridagi Hazrati Imom majmuasi qayta ta'mirlanishi davomida zamonaviy talablarga moslashtirilgan holda saqlanib qolgan. Bu kabi misollar ko'plab yodgorliklarning yangicha talqinda yashashini ta'minlaydi. Zamonaviy arxitektura va qadimiy yodgorliklarning uyg'unligi shaharlarning madaniy va estetik qiyofasini boyitadi.

Shu bilan birga, Toshkent shahridagi Istiqlol saroyi va Mustaqillik maydoni ham zamonaviy va qadimiy arxitekturaning uyg'unligini ko'rsatadi¹⁹. Ushbu obidalar zamonaviy arxitektura uslublari bilan qadimiy me'moriy elementlarni o'z ichiga oladi. Bu esa shahar aholisining estetik didini shakllantirishga va madaniy merosni saqlab qolishga xizmat qiladi.

Konservatsiya va Ta'mirlanish

Arxitektura yodgorliklarining saqlanishi va ta'mirlanishi ular kelajak avlodlarga yetkazilishi uchun juda muhimdir. Konservatsiya ishlari yodgorliklarning asl holatini saqlab qolish, ularni atrof-muhit ta'siridan himoya qilishni nazarda tutadi. Misol uchun,

¹⁸ Sadullayev, R. "Arxitektura va san'at tarixidan". Toshkent, Ma'naviyat, 2016.

¹⁹ Yakubov, D. "O'zbekiston me'morchiligi: tarixi va rivoji". Toshkent, Sharq, 2013.

Samarqanddagi Shohi Zinda majmuasi yoki Buxorodagi Labi Hovuz ansambli kabi obidalar muntazam ravishda ta'mirlanib, saqlanib kelinmoqda. Ta'mirlanish ishlari esa yodgorliklarning estetik va strukturaviy holatini yaxshilashga qaratilgan. Bu jarayonlar me'moriy mutaxassislar tomonidan aniq va ehtiyotkorlik bilan amalga oshiriladi, natijada yodgorliklarning uzoq muddat saqlanishi ta'minlanadi.

O'zbekistonda arxitektura yodgorliklarini saqlash va ta'mirlanish ishlari davlat tomonidan ham keng ko'lamda qo'llab-quvvatlanmoqda. Misol tariqasida, Samarqand shahridagi Imom Buxoriy maqbarasi va uning atrofidagi majmuaning saqlanishi va ta'mirlanishi uchun amalga oshirilgan tadbirlarni ko'rsatish mumkin. Ushbu tadbirlar nafaqat yodgorliklarni saqlab qolishga, balki ularning turistlar uchun yanada jozibador bo'lishiga ham xizmat qiladi.

Arxitektura yodgorliklari insoniyat madaniy merosining ajralmas qismi bo'lib, ularning tarixiy, madaniy va estetik qiymati katta. Ushbu yodgorliklarning saqlanishi va zamonaviy hayot tarziga moslashtirilishi ular kelajak avlodlarga yetkazilishida muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy arxitektura bilan integratsiyasi va to'g'ri konservatsiya ishlari orqali bu yodgorliklarning umrini uzaytirish mumkin. Shu boisdan, arxitektura yodgorliklarini o'rganish va ularni saqlab qolish har birimizning burchimizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xayitov, F. "O'zbekiston arxitekturasini tarixi". Toshkent, O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2010.
2. Qayumov, S. "Samarqand yodgorliklari". Samarqand, Ma'naviyat, 2015.
3. Karimov, A. "Buxoro arxitekturasini". Buxoro, Sharq, 2012.
4. Sadullayev, R. "Arxitektura va san'at tarixidan". Toshkent, Ma'naviyat, 2016.
5. Yakubov, D. "O'zbekiston me'morchiligi: tarixi va rivoji". Toshkent, Sharq, 2013.